

İncili Köşk'ün Jean Nikolas Huyot tarafından yapılan sulu boya resmi (Necipoğlu, s. 227)

Yüzyıl boyunca unutulmuş olarak kalan Sinan Paşa Köşkü 1964'te, o yıllarda Topkapı Sarayı, Müzesi'nde görevli yüksek mimar Muallâ Eyüboğlu – Anhegger tarafından temizlenmiş ve basit bir araştırma yapılmış, bu çalışmanın sonunda evvelce köşkün duvarlarını süsleyen XVI. yüzyılın güzel çinilerinden bir hayli parça bulunmuştur. Sedat Hakkı Eldem de mevcut kalıntılar ve eski resimlerin yardımıyla binanın alt yapısının rölövesini ve üstteki esas köşkün restitüsyon denemesini çizmiştir. Köşkün XIX. yüzyılın başlarındaki dış görünümü Jean Baptiste Hilaire'in, Choiseul-Gouffier'nin büyük kitabındaki gravürlerde, Jouannin – Gaver'in Osmanlı tarihine ait eserinin resimler kısmında ve ilk defa Gülru Necipoğlu'nun yayımladığı, Jean Nikolas Huyot'nun Paris'te Bibliothèque Nationale'deki sulu boya resminde mevcuttur.

İncili Köşk, Marmara tarafındaki Bizans surlarının önüne eklenen, kesme taştan kemerli bir alt yapının üstüne oturuyordu. Denize doğru açılan bu çift kemerin arasında çeşme yer almaktadır. Bu kaidenin ve iki yanındaki kanallardan sol-

dakinin bitiminde bir dizi halinde taş konsollar sıralanır. Çıkmanın yan cephelerinden Sarayburnu tarafında bir, Ahırkapı tarafında ise iki kemer mevcuttur. Choiseul-Gouffier tarafından yayımlanan ve köşkü XVIII. yüzyılın sonlarındaki durumu ile gösteren, J. B. Hilaire'in çizdiği gravürde bu kaidenin üstündeki cumba biçimindeki mekân geniş saçaklı, ahşap çatılıdır. Sedat Hakkı Eldem'e göre cumba sonradan ilâve edilmişti ve ahşap eliböğründe dayanıyordu. Dikdörtgen biçimindeki kâgir esas mekân ortada kare bir kitle halinde yükseliyor ve bunu bir kubbe örtüyordu. Choiseul-Gouffier'nin gravüründe bu kubbe Osmanlı mimarisine oldukça yabancı bir biçimde piramit şeklindedir. Halbuki Jouannin – Gaver'in Osmanlı tarihine dair kitabındaki gravürde de burası kubbe ile örtülüdür. Esas mekânın dört köşesinde birer baca yükselir. Jouannin'in gravüründe bunlara birer minare görünümü verilmiştir. Sedat Hakkı Eldem, birtakım tahminlere dayanarak aslında köşkün orta mekânının bir kubbe ile değil ahşap bir çatı ile örtülü olması gerektiğini ileri sürer. Ayrıca köşkün arka tarafında, şimdi demiryolunun geçtiği yerde bir revakın bulunduğu tahmin edilmektedir. Yine Eldem, köşkün önünde kıyıda evvelce bir rıhtımın varlığını öne sürmüştür. Buraya bazan kayıklar gelindiğini ve bunların bağlanması için mermer sütun gövdelerinden babalar olduğunu belirttiğine göre herhalde en azından uygun bir iskelesi de olmalıydı. Fakat 1817-1820 arasında J. Nikolas Huyot tarafından suluboya olarak yapılan resimde köşkün önünde muntazam bir rıhtım vardır ve kenarına bir dizi ağaç dikilmiştir. İncili Köşk, Topkapı Sarayı sahilindeki kasırların en eskilerinden ve aynı zamanda en muhteşemlerinden biri olması bakımından sanat tarihinde önemli bir yere sahiptir.

BİBLİYOGRAFYA :

Selânikî, *Târih*, s. 289-292; M. J. M. Jouannin – M. J. von Gaver, *Turque*, Paris 1840, levhalar kısmı; Comte de Choiseul-Gouffier, *Voyage pittoresque dans l'Empire ottoman*, Paris 1842; Mehmed Ziya, *İstanbul ve Boğaziçi*, İstanbul 1918, I, 468-470; Ahmed Refik [Altınay], *Hicrî Onbirinci Asırda İstanbul Hayatı (1000-1100)*, İstanbul 1931, s. 5-6; *Topkapı Sarayı Müzesi Rehberi*, İstanbul 1933, s. 10; R. Demangel – E. Mamboury, *Le quartier des manganes*, Paris 1939; İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleleri*, İstanbul 1943, I, 40-42; R. Ekrem Koçu, *Topkapı Sarayı*, İstanbul, ts., s. 227-230; Sedat Hakkı Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, İstanbul 1969, I, 143-171; a.mlf. – Feridun Akozan, *Topkapı Sarayı: Bir Mimari Araştırma*, İstanbul 1982, s. 99; Hülya Tezcan, *Topkapı Sarayı ve Çevresinin Bizans Devri Arkeolojisi*, İstanbul, ts.; Yüksel Yoldaş Demircan, *İstanbul Mimari İçin Bir Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, İstanbul 1989, s. 510-511; Gülru Necipoğlu, *Architecture, Ceremonial and Power, The Topkapı Palace in the Fifteenth and Sixteenth Centuries*, New York 1991, s. 226-231, rs. 131; Affan Egemen, *İstanbul'un Çeşme ve Sebilleri*, İstanbul 1993, s. 750-753; Muzaffer Erdoğan, "Mimar Davud Ağa'nın Hayatı ve Eserleri", *TM*, XII (1955), s. 179-204; Semavi Eyice, "Sinanlı'da Sinan Paşa İmaret", *VD*, X (1973), s. 314-319, 333; a.mlf., "Sinan Paşa Köşkü", *DBİst.A*, VII, 1-2.

SEMAVİ EYİCE

İNCİR HANI

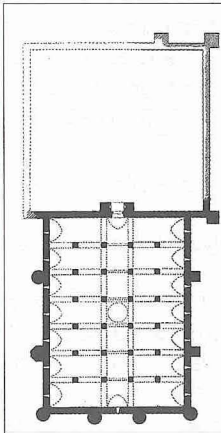
XIII. yüzyılda

Antalya-Burdur yolu üzerinde
inşa edilen

Anadolu Selçuklu kervansarayı.

Burdur'un Bucak İlçesi İncirönü mevkiinde olup Eğridir'deki Sultan Hanı ile Kırkgöz Han'ın da kurucusu olan Anadolu Selçuklu Sultanı II. Gıyâseddin Keyhusrev tarafından 636 (1238-39) yılında yaptırılmıştır. Sultan hanlarının plan şemasında ele alınan İncir Hanı'nın kapalı (kışlık) bölümü sağlam olmakla birlikte öndeki avlusu yıkılmıştır. Eni kapalı bölümünden daha geniş olan avlunun yalnızca batı duvarıyla bunun kapalı bölümlerle birleşen dış köşesindeki kare kesitli payanda kısmen mevcuttur. Avlunun revaklı olup olmadığı, burada son yıllarda Rahmi Hüseyin Ünal tarafından yapılan kazı çalışmalarının sonunda anlaşılabacaktır.

Kesmetaş kaplamaya sahip olan İncir Hanı'nın yapımında çevredeki antik malzemenin de faydalanılmıştır. Kesmetaş kaplaması birçok yerde söküldüğünden moloz dolgu ortaya çıkmıştır. Yaklaşık 30 x 42 m. ölçüsünde olan kapalı bölümünün duvarları dıştan sekiz adet duvar payandasıyla takviye edilmiştir. İçte yirmi dört kalın pâyeye oturan sivri kemerlerin

İncir Hanı'nın
taç kapısının
bulunduğu
cepheden
bir detay
ve hanın planı

taşıdığı tonozlarla enine yedi nefli olarak düzenlenmiş olan yapıda, kapı ekseninde yer alan dikey bir nef yan nefleri boydan boya kesmektedir. Benzer planlara sahip olan diğer hanlardakine göre daha yüksek olan bu orta nefin merkezinde bir kubbenin bulunduğu kabul edilmektedir. Beden duvarlarına açılan on beş adet mazgal pencereyle kapalı bölümün hava ve ışık ihtiyacı sağlanmıştır.

Güneyde cephe ortasında yer alan dış taşkın taçkapının nişi, içeriye doğru daralan istirdiye kabuğu biçiminde yivli tonozla örtülmüştür. Üst kısmı yıkık olan taçkapı iki yanda birer bordürle süslenmiştir. Tonoz kemerini kuşatan geçmeli bordürün iki ucundaki kemer başlangıçlarında karşılıklı birer aslan kabartması yer almaktadır. Sırtlarında insan yüzü güneş kabartması taşıyan bu aslanların II. Gıyâseddin Keyhusrev'in sikkelerinde de görülmesi bunların sultanın arması olarak yorumlanmasını sağlamaktadır. Daha aşağıda yer alan karşılıklı iki rozet içinde, ortada sekiz kollu bir yıldız ve etrafında rûmîli-palmetli süsleme bulunmaktadır. Kapının iki yanında köşelerde akantuslu başlıkları olan zarif işlemeli sütunçeler yerleştirilmiştir. Girişin iki yanında yer alan nişlerin üzerinde ejder başlarından gelişen rûmîli bir kompozisyon görülmektedir. Basık kemerli giriş kapısının üzerindeki bölümde dört satırlık inşa kitâbesi yer almaktadır. Ayrıca kapalı bölümde, sağdaki ilk tonozun ortasında oldukça harap durumda bir insan başı kabartması mevcuttur.

Hanin solundaki ilk nefin duvarları içinde dörtgen formda küçük bir sarnıç vardır. Sarnıcın suyunun hanın biraz ilerisinde bulunan bir kaynaktan geldiği tahmin ediliyorsa da kesin değildir. Bu kaynak üzerinde bugün yıkık halde bir hamam kalıntısı bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

K. von Lanckoronski, *Städte Pamphylens und Pisidiens*, Prag-Wien 1892, II, 187, rs. 154; S. Fikri Erten, *Antalya Vilayeti Tarihi*, İstanbul 1940, s. 78, rs. 33; K. Erdmann, *Das Anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts*, Berlin 1962, s. 107-110; İsmet İtler, *Tarihi Türk Hanları*, Ankara 1969, s. 38-39; H. Erdmann, *Das Anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts*, Berlin 1976, II/3, s. 152-153; Selçuk Mülâyim, "İncir Hanı Rumîlerinde Asiyatik Bir Unsurlar", *V. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri: 25-26 Nisan 1995*, Konya 1996, s. 73-78; Gönül Öney, "Anadolu Selçuk Mimarisinde Arslan Figürü", *Anatolia*, XIII, Ankara 1970, s. 28; Naci Eren, "İncir Hanı", *İlgi*, sy. 27, İstanbul 1979, s. 18-23; Ataman Demir, "İncir Han", a.e., sy. 56 (1989), s. 8-12.

ŞEBNEM AKALIN

İNCÜLULAR

(آل إنجو)

1303-1357 yılları arasında
Fars ve İsfahan'da hüküm süren
bir hânedan.

Kurucusu Şerefeddin Mahmud Şah'ın İlhanlı hükümdarı Olcaytu Han tarafından incüluların (hassa arazi) idaresiyle görevlendirilmiş olmasından dolayı hânedan bu adla anılmıştır. Hamdullah el-Müstevfi, Şerefeddin Mahmud'un soyunun mutasavvıf Hâce Abdullah-ı Herevî'ye ulaştığını söyler (*Târîh-i Güzide*, s. 622). İlhanlı Hükümdarı Ebû Said Bahadır Han döneminde Şiraz ve hemen hemen bütün Fars bölgesini hâkimiyeti altına alan Şerefeddin Mahmud Şah fiilen bağımsız bir hükümdar haline geldi (725/1325). Şerefeddin, Ebû Said Bahadır Han'dan sonra İlhanlı tahtına geçen Arpa Han tarafından öldürtülünce (736/1336) Celâleddin Mesud, Gıyâseddin Keyhusrev, Şemseddin Muhammed ve Cemâleddin Ebû İshak adlı dört oğlu arasında iktidar mücadelesi başladı. Şiraz'ı babasının sağlığında yönetmeye başlayan Celâleddin Mesud hükümdarlığını ilân etti. Mesud'un, kardeşi Ebû İshak ile Fars'a gitmesini fırsat bilen Gıyâseddin Keyhusrev iktidarı ele geçirdi. Kardeşler arasındaki mücadele Gıyâseddin Keyhusrev'in 739'da (1338-39) ölümüyle sona erdi. Ardından Mesud, Şemseddin Muhammed'i Kal'a-i Sefid'de hapsetti. Çobanîler'den Pîr Hüseyin'in desteğiyle hapisten kurtulmayı başaran Şemseddin Muhammed, Pîr Hüseyin ile birlikte Şiraz üzerine yürüdü. Zor durumda kalan Mesud Şah şehri terketti (740/1340). Pîr Hüseyin Şiraz'da idareyi ele geçirince Şemseddin Muhammed'i öldürttü. Bir yıl sonra Ebû İshak, İncülular'ın hâkimiyetini sağlamak üzere Çobanîler'den Melik Eşref'in yardımıyla Şiraz'a saldırdı ve Pîr Hüseyin'i buradan sürerek şehre hâkim oldu. Bu arada Mesud Şah Lûristan'a gidip Melik Eşref'in kardeşi Yağıbastı ile ittifak yaptı. Yağıbastı'nın desteğiyle Şiraz'a giren Mesud Şah 743 (1343) yılında öldürüldü.

Çobanîler arasında çıkan ihtilâftan faydalanan Ebû İshak Şiraz'a ve bütün Fars'a hâkim oldu. Hâkimiyet alanını genişletip Yezd'e Kirman'ı da ele geçirmek için faaliyetlere başladı. Ebû İshak, muhaliflerini Şiraz'dan uzaklaştırdıktan sonra Muzafferîler'le karşı karşıya geldi. Başlangıçta bir plan gereği Muzafferîler'in kurucusu Mübârizüddin Muhammed ile dostluk

antlaşması yaptı. Bunun için 5000 kişilik bir orduyla onu desteklemek ve Muzafferîler'e karşı çıkan Uganlılar'ı uyarmak üzere harekete geçti. Asıl amacı düşmanıyı iş birliği yaparak Mübârizüddin'i ortadan kaldırmak ve Kirman'ı ele geçirmektir. Ancak bunu gerçekleştiremedi. 751 (1350) yılında Yezd'e yürüyüp şehri dört ay kuşattı. Kışın yaklaşması üzerine Şiraz'a dönmek zorunda kaldı.

753'te (1352) tekrar Kirman'a saldıran Ebû İshak burada yapılan savaşta ağır kayıplar verdi. Mübârizüddin Muhammed, Ebû İshak'ın zayıflığından yararlanarak Şiraz'a saldırmak istedi. Ebû İshak saldırıya engel olmak için elçi yolladıysa da onu planından caydıramadı. Bunun üzerine ona karşı koymak amacıyla ordusuyla şehrin dışına çıktı, fakat bir savaş meydana gelmedi. Mübârizüddin şehri kuşatmaya devam ederken şehrin önde gelenlerinden bir grup kendisine bağlılıklarını bildirdi. Uzun süren kuşatmadan dolayı zor durumda kalan halkın şehrin kapısını Mübârizüddin'e açtığını öğrenen Ebû İshak şehri terkederek İsfahan'a gitti (754/1353), daha sonra Lûristan'a geçti.

Ebû İshak'ın hazineleri Mübârizüddin'in yeğeni Şah Sultan'ın eline geçti. Bu olaydan bir süre sonra Ebû İshak İsfahan'a sığındı. Şehir önce Mübârizüddin, ardından Şah Sultan tarafından uzun süre kuşatılınca halk Şah Sultan'a biat etti. Şehirden kaçamayan Ebû İshak ise Şeyhülislâm Nizâmeddin Asil'in evine sığındı. Ancak birkaç gün sonra şeyhülislâm onu Şah Sultan'a teslim etti. Şah Sultan da Ebû İshak'ı Şiraz'a Mübârizüddin'in yanına gönderdi. Ebû İshak daha önce öldürttüğü Emîr-i Hac Darrâb'ın akrabaları tarafından Mübârizüddin'in huzurunda öldürüldü (21 Cemâziyelevvel 758 / 12 Mayıs 1357). Böylece İncülular hânedanı tarihe karışmış oldu. Ebû İshak'ın ölümü münasebetiyle başta Hâfız-ı Şîrâzi ve Zâkânî olmak üzere bir kısım şairler mersiyeler yazmışlardır.

Şiir ve edebiyata yakınlığıyla tanınan Ebû İshak şair ve âlimleri himaye etmiş, Hâfız'ı himayesine alarak kendisine maaş bağlamıştır. Şemseddin Muhammed b. Mahmûd-ı Âmulî *Nefâ'isü'l-fünûn fî 'arâ'isi'l-ıyûn* adlı eserini ona sunmuş, Şeyh Eminüddin Muhammed Kâzerûnî, Kadı Adudüddin el-İcî ve Pîr Yahyâ Cemâlî-i Süfî gibi dönemin önemli şahsiyetleri kendisini takdir etmişlerdir.

Ebû İshak'ın bastırıldığı gümüş sikkeler 1352'de Fars bölgesinde tedavülde idi.